Open Access Quarterly Journal

Good Governance Research

https://pgr.yu.ac.ir

Vol. 1, No. 1, Fall 2026, pp. 18-35. E- ISSN: 96315

Requirements of Efficient Governance of the Islamic Republic of Iran Against U.S. Economic Sanctions

Rahbar Taleihoor[1]

1 Associate Professor of International Relations, Department of Political Science and International Relations, Faculty of Humanities, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran

Date of Received: 2026/01/28 **Date of Acceptance:** 2026/06/20

***Correspondence**
E-mail: r.talei@uma.ac.ir

Extended Abstract

1. Introduction

Within the contemporary constellation of power in international relations, economic sanctions have evolved into one of the most potent instruments of coercion and behavioral modification, particularly within the foreign policy arsenal of the United States. Leveraging the hegemony of the U.S. dollar and its dominance over global financial networks, the U.S. has transformed unilateral and extraterritorial sanctions into a strategic weapon to advance its geopolitical objectives. For geopolitical, ideological, and strategic reasons, the Islamic Republic of Iran has, over the past four decades, been subjected to one of the most complex, extensive, and persistent U.S. sanction regimes, profoundly impacting all strata of its national economy. However, the central hypothesis of this article posits that the ultimate determinant of the success or failure of these sanctions is not solely their intensity and scope, but rather the quality of internal "governance" in confronting this external pressure. Governance, within the framework of this study, is defined as a concept broader than mere state administration, encompassing all institutions, processes, traditions, and relationships through which authority is exercised to manage public affairs. Ineffective governance can exacerbate internal divisions, create policy instability, and erode public trust, thereby maximizing vulnerability and fulfilling the objectives of the sanctioning powers. Conversely, an efficient and resilient governance system is capable of absorbing, adapting to, and transforming this pressure, turning it into an opportunity to

reassess developmental paradigms and strengthen domestic foundations. Accordingly, the central research question is: Upon what principles and requirements must the governance of the Islamic Republic of Iran be based to mitigate the consequences of U.S. sanctions and convert the threat into an opportunity?

2. Literature Review

This text reviews research related to U.S. economic sanctions against Iran. Taghiani and Derakhshan (2014) identify factors such as oil revenues, the import substitution development strategy, and offshore banking as mitigating the effects of sanctions. Katzman (2020) considers sanctions unsuccessful in changing Iran's strategic policies. Kessler (2022) argues that sanctions are effective only when combined with diplomatic and military tools. Talei Hour and Mobini (2022) and Karimi and Salimi Torkamani (2021) point to the negative impact of sanctions on health and access to medicine and vaccines during the COVID-19 crisis. Ghasemi et al. (2023) examine the evolution of sanctions from deterrence to a comprehensive tool of pressure. Ostovar and Shah Ali (2024) demonstrate the negative impact of sanctions on governance quality, and Zarean et al. (2025) conclude that the function of sanctions has shifted from changing behavior to regime change.

3. Methodology

This research employs a qualitative approach utilizing a descriptive-analytical method. Data collection was conducted through a systematic documentary study of library resources, including scholarly articles, specialized texts, official documents, reports from international and domestic institutions, and literature pertaining to the history of sanctions and governance theory. Subsequently, the collected data were examined, categorized, and interpreted using qualitative content analysis technique. The guiding theoretical framework is the "Good Governance" theory, which provides criteria such as the rule of law, accountability, transparency, effectiveness, efficiency, and corruption control for assessing governance quality. From this perspective, the requirements for effective governance in confronting sanctions were extracted and elucidated within a three-tiered model.

4. Results

The findings reveal three levels of requirements for countering sanctions. At the macro and strategic level, it is essential to formulate a national strategy of "active and smart resistance" within the framework of a resistance economy, foster domestic consensus and elite cohesion, adopt realism in engagement with the global economy alongside strategic diversification, and employ active economic diplomacy to break imposed isolation. At the mid and institutional level, emphasis is placed on structural reforms in the banking and financial system, strengthening the governance of the real private sector, rebuilding the foreign trade system through the development of alternative payment mechanisms and support for non-oil exports, and effective border management and organized combating of goods and currency smuggling. At the operational level, it is necessary to develop smart mechanisms for circumventing sanctions within the framework of international law, provide targeted and conditional support to productive sectors with comparative

advantage, and increase the efficiency, agility, and specialization of diplomatic and commercial agencies to rapidly exploit international opportunities.

6. Conclusion

The analysis of the findings indicates that U.S. sanctions against Iran are not merely an external threat, but a test of the quality of governance and the resilience of domestic institutions. Success in this test requires a transition from reactive, crisis-driven, and ad hoc governance toward the establishment of good, rational, flexible, and participatory governance. This transition demands firm resolve at the highest levels of decision-making to achieve the threefold requirements (macro, mid-level, and operational) simultaneously and in a coordinated manner, because weakness or neglect at any level can neutralize the positive effects of other measures and exacerbate national vulnerability. Conversely, an integrated approach grounded in good governance can not only reduce the costs of sanctions and increase economic resilience, but can also lay the groundwork for sustainable and independent development by strengthening domestic production, diversifying foreign relations, and enhancing institutional efficiency. Therefore, the future of Iran's political economy depends on the choice of governing institutions to move toward such effective governance. This study recommends that future research evaluate the practical barriers to implementing these requirements and quantitatively assess the impact of each on mitigating the effects of sanctions.

Keywords

Governance, the Islamic Republic of Iran, Economic Sanctions, the United States of America.

How to cite:

Taleihoor,r.(2026).Requirements of Efficient Governance of the Islamic Republic of Iran Against U.S. Economic Sanctions. *Good Governance Researches*,1(1), 18--35.

Copyright © 2026, The Authors. Published by Yasouj University Press.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International license (https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/). Non-commercial uses of the work are permitted, provided the original work is properly cited.

فصلنامه علمی
پژوهش‌های حکمرانی خوب
https://pgr.yu.ac.ir

سال 1 | شماره 1 | پاییز 1405 | صفحات 18-35.

E-ISSN: 96315

الزامات حکمرانی کارآمد جمهوری اسلامی ایران در برابر تحریم‌های اقتصادی ایالات متحده آمریکا

رهبر طالعی حور [1]

1. دانشیار، گروه علوم سیاسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران

تاریخ دریافت: 8 / 11 / 1404 تاریخ پذیرش: 30/ 03/ 1405 / تاریخ انتشار: 01/ 07/ 1405

*نویسنده مسئول: r.talei@uma.ac.ir

چکیده

تحریم‌های اقتصادی ایالات متحده آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران، به عنوان یکی از گسترده‌ترین و پیچیده‌ترین تحریم ها، اثرات عمیقی بر اقتصاد، تجارت و معیشت مردم داشته است. در این شرایط، کیفیت حکمرانی داخلی و ظرفیت نهادهای سیاست‌گذار، عاملی تعیین‌کننده در مهار پیامدهای منفی، افزایش تاب‌آوری اقتصادی- اجتماعی و خنثی‌سازی اهداف سیاسی تحریم‌کنندگان است. بنابراین هدف این مقاله، شناسایی و تبیین الزامات حکمرانی کارآمد در جمهوری اسلامی ایران برای کاهش آسیب‌پذیری و افزایش توان انطباق و مقابله با تحریم‌های ایالات متحده است. پرسش اصلی پژوهش این است که حکمرانی جمهوری اسلامی ایران برای کاهش تبعات تحریم‌های ایالات متحده و تبدیل این تهدید به فرصتی برای تقویت اقتصاد داخلی و توسعه روابط خارجی غیروابسته، باید بر چه اصول و الزاماتی استوار باشد؟ در پاسخ به سئوال پژوهش، فرضیه به این صورت طرح می‌گردد که کارآمدی حکمرانی ایران در شرایط تحریم، در گرو تحقق همزمان الزاماتی در سطح کلان و راهبردی، میانی و نهادی و سطح عملیاتی است. این پژوهش با رویکردی کیفی و با روش توصیفی- تحلیلی انجام شده است. نتایج پژوهش نشان می دهد تحریم‌های آمریکا علیه ایران، صحنه یک تقابل پیچیده حکمرانی است و موفقیت در این تقابل مستلزم حکمرانی عقلانی، منعطف و مشارکت‌جو خواهد بود، بنابراین آینده اقتصاد سیاسی جمهوری اسلامی ایران در گرو این انتخاب است که نهادهای حاکمیتی، ظرفیت و اراده لازم برای گذار از حکمرانی روزمره و مبتنی بر مدیریت بحران‌های مقطعی، به سوی استقرار یک حکمرانی خوب و کارآمد را داشته باشند.

واژه‌های کلیدی

حکمرانی، جمهوری اسلامی ایران، تحریم‌های اقتصادی، ایالات متحده آمریکا

استناد به این مقاله:

طالعی حور، رهبر (1405). الزامات حکمرانی کارآمد جمهوری اسلامی ایران در برابر تحریم‌های اقتصادی ایالات متحده آمریکا . *پژوهش های حکمرانی خوب*، 1 (1)،18-35.

مقدمه

در عصر کنونی، ابزارهای قدرت در روابط بین‌الملل، فراتر از قدرت نظامی متعارف، به عرصه‌های اقتصادی و فناوری گسترش یافته‌اند. در این میان، تحریم‌های اقتصادی اعمال شده از سوی قدرت‌های بزرگ، به یکی از متداول‌ترین و مؤثرترین ابزارهای فشار و تغییر رفتار در سیاست خارجی تبدیل شده است. ایالات متحده آمریکا با بهره‌گیری از موقعیت منحصربه‌فرد دلار و تسلط بر نظام مالی جهانی، تحریم‌ها را به سلاحی راهبردی در راستای تأمین منافع ژئوپلیتیک خود بدل کرده است. این تحریم‌ها، که اغلب ماهیتی یکجانبه و فراسرزمینی دارند، می‌توانند حیات اقتصادی کشورهای هدف را تحت‌الشعاع قرار داده، امنیت ملی و ثبات اجتماعی آن‌ها را با چالش‌های عمیقی مواجه سازند.

جمهوری اسلامی ایران، به دلایل مختلف ژئوپلیتیک، ایدئولوژیک و راهبردی، در چهار دهه گذشته به‌طور مستمر در کانون یکی از پیچیده‌ترین، گسترده‌ترین و طولانی‌ترین رژیم‌های تحریمی ایالات متحده قرار داشته است. این تحریم‌ها، که در دوره‌های مختلف با شدت و ضعف و تمرکز بر بخش‌های متفاوت از جمله؛ انرژی، مالی، هسته ای، صنایع دفاعی، اعمال شده‌اند، نه تنها به عنوان ابزاری برای تغییر سیاست‌های خاص، بلکه در قالب پروژه‌ای کلان برای ایجاد تغییر در رفتار و حتی ساختار نظام سیاسی ایران تعبیر شده‌اند. تبعات این تحریم‌ها بر اقتصاد ایران – از محدودیت دسترسی به منابع مالی بین‌المللی و کاهش درآمدهای نفتی گرفته تا ایجاد موانع در تجارت کالاهای اساسی و فناوری – انکارناپذیر است. با این حال، آنچه در تحلیل نهایی تعیین‌کننده میزان موفقیت یا شکست این ابزار فشار است، صرفاً شدت و دامنه تحریم‌ها نیست، بلکه کیفیت پاسخ داخلی کشور هدف، یعنی شیوه «حکمرانی» در مواجهه با این فشار خارجی است. حکمرانی در اینجا نه صرفاً به معنای اداره دولت، بلکه به مفهومی فراگیرتر، شامل نهادها، فرآیندها، سنت‌ها و روابطی اطلاق می‌شود که قدرت را برای مدیریت امور عمومی یک کشور اعمال می‌کنند. در مواجهه با تحریم‌های چندلایه، حکمرانی ناکارآمد می‌تواند با تشدید شکاف‌های داخلی، ایجاد بی‌ثباتی سیاستی، گسترش فساد و کاهش اعتماد عمومی، آسیب‌پذیری کشور را به حداکثر رسانده و اهداف تحریم‌کنندگان را محقق سازد. در مقابل، یک نظام حکمرانی کارآمد و تاب‌آور می‌تواند با جذب، تطبیق و تبدیل این فشار، نه تنها از اهداف تحریم‌کنندگان جلوگیری کند، بلکه آن را به فرصتی برای بازنگری در الگوهای توسعه، تقویت تولید داخلی، افزایش انسجام ملی و تنوع‌بخشی به روابط بین‌الملل تبدیل نماید. بنابراین هدف اصلی در این مقاله شناسایی و تبیین الزامات حکمرانی کارآمد در جمهوری اسلامی ایران برای کاهش آسیب‌پذیری و افزایش توان انطباق و مقابله با تحریم‌های ایالات متحده است. پرسش اصلی پژوهش این است که حکمرانی جمهوری اسلامی ایران برای کاهش تبعات تحریم‌های ایالات متحده و تبدیل این تهدید به فرصتی برای تقویت اقتصاد داخلی و توسعه روابط خارجی غیروابسته، باید بر چه اصول و الزاماتی استوار باشد؟در پاسخ به سئوال پژوهش، فرضیه به این صورت طرح می‌گردد که کارآمدی حکمرانی ایران در شرایط تحریم، در گرو تحقق همزمان الزاماتی در سه سطح کلان و راهبردی، میانی و نهادی و سطح عملیاتی است.

پیشینه تحقیق

مطالعه تحریم‌های اقتصادی و تأثیرات آن بر کشورهای هدف، به ویژه در مورد جمهوری اسلامی ایران در کانون توجه پژوهش‌های متعددی قرار داشته است که به مهم ترین آنها اشاره می‌شود:

طغیانی و درخشان(1393)، در مقاله‌ای با عنوان« تحلیل عوامل تاثیر گذاری تحریم‌های اقتصادی بر ایران و راهکارهای مقابله با آن» درآمدهای نفتی، اتخاذ راهبرد توسعه ای جایگزینی واردات، رقابت جهانی، عدم همراهی کامل اقتصادهای نوظهور مستقل با تحریم، وجود بنکداری برون مرزی را به عنوان عوامل تقلیل دهنده تحریم‌های اقتصادی شناسایی کرده‌اند.

کاتزمن[1](2020)، در مقاله‌ای با عنوان « اثربخشی تحریم‌های ایالات متحده علیه ایران: سیاست شکست[2]» به ارزیابی کارایی تحریم‌های آمریکا در دستیابی به اهداف سیاسی خود مانند تغییر رفتار ایران در برنامه هسته‌ای یا نقش منطقه‌ای می‌پردازد. او استدلال می‌کند که اگرچه تحریم‌ها فشار اقتصادی عظیمی وارد کرده‌اند، اما در تغییر سیاست‌های راهبردی ایران ناکام بوده‌اند. این مقاله به طور ضمنی بر نقش تصمیم‌گیری متمرکز و یکپارچه در حکمرانی ایران برای مقابله با فشار خارجی اشاره می‌کند.

کسلر[3](2022)، در مقاله‌ای با عنوان « چگونه از تحریم های اقتصادی در سیاست خارجی ایالات متحده استفاده می شود»، نقش کلیدی تحریم ها در سیاست خارجی آمریکا را مورد بررسی قرار می دهد، وی با تقسیم بندی تحریم ها به تحریم های اولیه و ثانویه، بر افزایش استفاده از تحریم های هوشمند پس از دهه 1990 تاکید و نمونه هایی همچون تحریم های سازمان ملل علیه یوگسلاوی، تحریم ایران قبل از توافق برجام و تحریم روسیه پس از حمله آن کشور به اوکراین را مورد تحلیل قرار داده و معتقد است تحریم ها تنها زمانی می توانند موثر باشند که در کنار سایر ابزارهای دیپلماتیک و نظامی قرار گیرند.

طالعی حور و مبینی(1401) در مقاله‌ای با عنوان «تاثیر تحریم های اقتصادی آمریکا بر امنیت سلامت جمهوری اسلامی ایران در شرایط کرونا» به این نتیجه رسیده‌اند که تحریم اقتصادی یک ابزار مهم در سیاست خارجی آمریکا بوده و معیارهای اخلاقی و ملاحظات بشردوستانه تاثیری بر عدم به کارگیری تحریم از سوی آن کشور نداشته است.

کریمی و سلیمی ترکمانی(2021) در مقاله‌ای با عنوان« تحریم های اقتصادی تحمیلی آمریکا علیه ایران در بحران کووید 19 از دیدگاه حقوق بشر» به بررسی تاثیر آشکار تحریم‌های اقتصادی بر تامین داروها و لوازم مورد نیاز سیستم سلامت در شرایط پاندمی پرداخته و به این نتیجه رسیده‌اند که تحریم‌های جامع اعمال شده علیه ایران دسترسی ایران به واکسن کرونا را مختل کرده و موانعی را برای مقابله با گسترش ویروس در کشور ایجاد کرده است.

قاسمی و همکاران(1402) در مقاله‌ای با عنوان« بررسی آثار رویکرد فشار و کنترل ایالات متحده آمریکا بر صنعت نفت و گاز ایران و تقابل آن با حق توسعه»، سیر تاریخی تحریم در سیاست خارجی آمریکا را مورد بررسی قرار داده و اشاره می‌کنند که تحریم اقتصادی از اهرمی محدود برای بازدارندگی جنگ در آغاز قرن بیستم، به سازوکاری فراگیر برای اعمال فشار و کنترل تبدیل شده است و نمونه هایی مانند تحریم‌های ایران نشان می‌دهد که آمریکا از این اهرم برای ایجاد محدودیت در حوزه‌های بانکی، نفتی و مالی استفاده می‌کند.

استوار و شاه علی(1403) در مقاله‌ای با عنوان« نقش تحریم‌ها در کیفیت حکمرانی در ایران بعد از انقلاب اسلامی » به این نتیجه رسیده اند که تحریم‌ها در یک دهه گذشته با توجه به بازه زمانی مربوط به توافقنامه برجام و لغو آن از سوی ایالات متحده آمریکا بر شاخصهای حکمرانی تأثیر منفی گذاشته است.

زارعان و همکاران (1404) در مقاله‌ای با عنوان « جایگاه تحریم‌های اقتصادی در سیاست خارجی ایالات متحده آمریکا؛ از تغییر رفتار تا تغییر رژیم» به این نتیجه رسیده‌اند که آمریکا زمانی به اعمال تحریم متوسل می‌شود که سایر تلاش‌ها برای نیل به اهداف شکست خورده باشد. همچنین در گذر زمان، جایگاه ابزار تحریم در سیاست خارجی آمریکا از بازدارندگی و تغییر رفتار، به سلاحی برای براندازی و تغییر دولت‌های مخالف تحول یافته است.

اغلب مطالعات داخلی و خارجی بر تأثیرات اقتصادی تحریم‌ها و ابعاد حقوقی آن متمرکزند و نقش متغیری به نام «ساختار و کیفیت حکمرانی داخلی» کمتر به عنوان کانون تحلیل قرار گرفته است. بنابراین مقاله حاضر با تمرکز بر این خلأها، در پی آن است تا الزامات حکمرانی کارآمد در برابر تحریم‌های آمریکا را در یک مدل سه‌سطحی تبیین نماید. این پژوهش می‌کوشد تا از توصیف صرف پیامدهای تحریم فراتر رفته و بر تحلیل ظرفیت‌ها و الزامات نهادی پاسخگو تأکید کند.

---

[1] Katzm an

[2] The Efficacy of U.S. Sanctions on Iran: A Policy Failure

[3] Kessler

Copyright © 2026, The Authors. Published by Yasouj University Press.
This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International license (https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/). Non-commercial uses of the work are permitted, provided the original work is properly cited.

روش پژوهش

این پژوهش با رویکرد کیفی و با بهره‌گیری از روش توصیفی–تحلیلی انجام شده است. داده‌های مورد نیاز از طریق مطالعه اسنادی گردآوری شده‌اند و در گام بعد، داده‌ها با استفاده از تحلیل محتوای کیفی مورد بررسی و استنتاج قرار گرفته‌اند تا الزامات حکمرانی در مواجهه با تحریم استخراج شوند.

چارچوب نظری

نظریه حکمرانی خوب[1]

نظریه حکمرانی خوب به‌عنوان یک پارادایم کلیدی در ادبیات توسعه، مدیریت دولتی و علوم سیاسی از اواخر دهه 1980 میلادی ظهور یافت. این نظریه پاسخ به ناکارآمدی الگوهای توسعه سنتی و بحران حکمرانی در بسیاری از کشورهای در حال توسعه و حتی توسعه‌یافته بود. حکمرانی خوب نه صرفاً یک نظریه، بلکه یک چارچوب عملیاتی است که توسط نهادهای بین‌المللی مانند بانک جهانی، برنامه توسعه ملل متحد و صندوق بین‌المللی پول برای هدایت اصلاحات نهادی و سیاست‌گذاری ترویج شده است.

بانک جهانی در سال 1989.م نخستین بار حکمرانی خوب را به عنوان ارائه خدمات عمومی کارآمد، نظام قضایی قابل اعتماد و نظام اداری پاسخگو تعریف کرد. به علاوه، صندوق بین المللی پول نیز با نگاهی معطوف به توسعه، حکمرانی خوب را به نتایج بهتر توسعه تعریف کرده است. این سازمان در تعریف حکمرانی خوب، آن را شامل مکانیزم ها، فرایندها و نهادهایی می داند که به واسطه آن نهادها، شهروندان و گروه های منافع خود را دنبال می کنند؛ حقوق قانونی خود را اجرا می کنند؛ تعهداتشان را برآورده می سازند و تفاوتشان را تعدیل می کنند(Sharifzadeh and Gholipour, 2004: 97).

بانک جهانی، صندوق بین‌المللی پول و سازمان ملل از دریچه‌های مختلف به این نظریه پرداختند. برنامه عمران سازمان ملل و تا حدودی صندوق بین‌المللی پول سیاستی به نام حکمرانی خوب را به عنوان کلید معمای توسعه مطرح نمودند. براساس تعریف برنامه عمران سازمان ملل، حکمرانی خوب عبارت است از مدیریت امور عمومی بر اساس حاکمیت قانون، دستگاه قضایی کارآمد و عادلانه و مشارکت گسترده مردم در فرایند حکومت‌داری. به عبارت دیگر هر اندازه حاکمیت قانون بیشتر و دستگاه قضایی کارآمدتر و عادلانه تر و میزان مشارکت در یک کشور بیشتر باشد حکمرانی در آن کشور بهتر است. بانک جهانی حکمرانی خوب را بر اساس شش ویژگی تعریف می‌کند:

–حق اظهار نظر و پاسخگویی

– ثبات سیاسی و فقدان آشوب

– اثربخشی دولت: کارآمدی دولت در انجام وظایف محوله

–کیفیت مقررات

– حاکمیت قانون

–کنترل فساد

در این تعریف هر اندازه ویژگی‌های مثبت مانند حاکمیت قانون، پاسخگویی و اثربخشی دولت در یک جامعه بیش‌تر و فساد، مقررات اضافی و بی‌ثباتی سیاسی و خشونت کم‌تر باشد حکمرانی در آن جامعه مناسب‌تر خواهد بود(Midari, 2006:265).

حکمرانی خوب، روندی در جهت توسعه سیاسی و اجتماعی از طریق تعامل، هماهنگی و همکاری میان دو نهاد دولت و جامعه مدنی است. همکاری و هماهنگی این دو نهاد می‌تواند باعث رشد مشارکت سیاسی مثبت برای تقویت نظام سیاسی، کاهش فساد و کنترل آن و ایجاد ثبات در نظام سیاسی شود. بنابراین می‌توان گفت در صورت وجود فساد سیاسی، بی ثباتی سیاسی

[1] Good Governance

و مشارکت سیاسی منفی، حکمرانی بد در نظام سیاسی وجود دارد و این امر، عاملی برای کاهش مشروعیت نظام و تضعیف جایگاه آن است(Jahangiri and Mohammadi, 1400: 131).

تحریم‌های اقتصادی آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران

جمهوری اسلامی ایران از جمله کشورهایی است که بعد از پیروزی انقلاب اسلامی توسط ایالات متحدهٔ آمریکا تحریم شده است. این تحریم‌ها با دستور اجرایی کارتر آغاز شد و پس از آن به شکل‌های مختلف، برای فشار بر ایران ادامه داشته است. با اجرای قانون داماتو تا سال 2006 و گنجاندن آن از این سال به بعد در قالب «قانون حمایت از آزادی ایران» مبارزه با جمهوری اسلامی ایران ادامه یافت. فشار بر شریکان تجاری ایران برای لغو قراردادهای نفت و گاز خود با ایران، تحریم بانک‌های سپه و صادرات، مخالفت با عضویت دائم ایران در سازمان تجارت جهانی، درخواست کاندولیزا رایس، وزیر امور خارجه وقت آمریکا، در سفر خود به آلمان از بانک‌های اروپایی برای تجدید نظر در ارتباط مالی با یاران و تحریم شرکت‌های نظامی چینی و روسی از جمله اقدام‌های دولت بوش پسر در زمینهٔ اقتصادی علیه ایران بوده است. با بین‌المللی شدن موضوع هسته‌ای ایران و تلاش آمریکا، تحریم‌های در دورهٔ اوباما ادامه یافت پیش از این قطعنامهٔ 1737 شورای امنیت در دسامبر 2006، قطعنامهٔ 1747 در مارس 2007 علیه ایران صادر شده بود. در مارس 2008 نیز قطعنامهٔ 1803 و در نهایت دور جدید تحریم‌های بین‌المللی با تصویب قطعنامهٔ 1929 در ژوئن 2010 آغاز شد. اوباما در سخنرانی خود پس از تصویب قطعنامهٔ 1929 شورای امنیت اظهار داشت که این قطعنامه یکی از جامع‌ترین تحریم‌هایی است که تاکنون ایران با آن رو به‌رو شده است؛ زیرا نه تنها فعالیت‌های هسته‌ای و برنامهٔ موشک‌های بالستیک ایران، بلکه توانایی نظامی متعارف ایران را نیز مورد هدف قرار داده است (Bahrami and Talei hur, 2013: 34- 35).

در زمان اوباما ایالات‌متحده و به‌ویژه شخص هیلاری کلینتون، از همان ابتدای سال 2009 بحث تحریم‌های فلج‌کننده را در قالب دیپلماسی اجبار مطرح کردند. تحریم‌های فلج‌کننده را برای نخستین بار کلینتون در جلسه استماع در کمیته روابط خارجی سنا مطرح نمود. در ماه‌های پایانی سال 2009 و ماه‌های آغازین سال 2010 مجموعه‌ای از عوامل از جمله، گزارش‌های دوپهلوی آژانس بین‌المللی اتمی با ریاست آمانو ، افشای سایت غنی‌سازی فردو در نزدیکی قم، ناآرامی‌های سال 1388، عدم پیشرفت آمریکا در مذاکرات هسته‌ای با ایران، فشارهای داخلی نومحافظه‌کاران به اوباما و سایر دلایل باعث شد تا دولت آمریکا به‌تدریج از سیاست تعامل به سمت تحریم‌های جامع و فراگیر گرایش یابد و بخش دوم سیاست دوسویه اعلام‌شده از سوی اوباما را در دستور کار قرار دهد. تشدید حداکثری تحریم‌ها به‌اندازه‌ای بوده که بسیاری از مقامات سیاسی و صاحب نظران با تردید دربارهٔ این هدف اعلامی، نسبت به هدف واقعی واشنگتن از سیاست تحریم ایران بدبین بوده و حتی نتایج این مسیر را با اهداف اعلامی در تضاد می‌دیدند. این رویکرد که درواقع در سر دیگر طیف اهداف متصور است، بر این باور بود که هدف آمریکا درواقع تغییر رژیم (سناریوی حداکثری) یا تغییر رفتارهای هویتی جمهوری اسلامی که همان انقلاب اسلامی و سیاست های اصولی آن است (سناریوی حداقلی) است. بدین ترتیب، دربارهٔ اینکه تحریم «ابزار» است یا خودش به «هدف» تبدیل‌شده است، مناظره جدی وجود دارد. آنچه از موضع اعلامی آمریکا بر می‌آید، آن است که تحریم صرفاً ابزار است، ولی رویکرد رقیب قائل به تبدیل‌شدن تحریم به‌عنوان هدف راهبردی آمریکا است(Omidi et al., 2017: 121).

تحریم‌های اقتصادی آمریکا در زمان ترامپ هم با جدیت بیشتری ادامه پیدا کرد و وی با اعلام اینکه برجام توافق بدی برای آمریکا است از آن خارج و تحریم‌های جدیدی را بر علیه جمهوری اسلامی ایران وضع کرد. ترامپ معتقد بود در زمانی که ایران در اثر تحریم‌ها در حال نابودی بود، اوباما با تن دادن به مذاکره و توافق هسته‌ای، آن را از شکست حتمی نجات داد. در این راستا هدف ترامپ بازگشت به دورهٔ قبل از برجام و تضعیف توان و قدرت ملی ایران از طریق اعمال تحریم‌های همه جانبه بود.

Copyright © 2026, The Authors. Published by Yasouj University Press.
This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International license (https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/). Non-commercial uses of the work are permitted, provided the original work is properly cited.

در دورهٔ ترامپ، اعمال تحریم‌ها علیه ایران شدت گرفت به‌طوری که مشاور امنیت ملی او اعلام کرد که تحریم‌های آمریکا آنقدر افزایش خواهند یافت تا استخوان‌های ایران خرد شود. در این دوره، اعمال تحریم بر پنج اصل اساسی استوار بود: فلج سازی، تعمیم، هوشمندسازی، تجمیع تهدیدات و اجماع‌سازی. در اصل هوشمندسازی، شناسایی و تحریم بخش آسیب‌پذیر کشور مورد توجه قرارگرفت. در حوزهٔ اجماع‌سازی، تلاش شد اجماعی در بین هم‌پیمانان و کشورهای منطقه شکل بگیرد. بر اساس اصل همراه‌سازی، آمریکا با مشارکت متحدانش در اتحادیهٔ اروپا و شرق آسیا، تلاش کرد شعاع جغرافیایی تحریم‌ها را گسترش دهد. اصل تجمیع تهدیدها نیز به مفهوم اعمال محدودیت‌های همزمان علیه بخش‌های اقتصادی، بانکی، صنایع نظامی و انرژی بود. بر اساس اصل تعمیم،گسترش ابعاد تحریم مورد توجه بود. پیام فوری اعمال تحریم‌ها از سوی ترامپ، به چالش کشیدن توان کشور و انزوای اقتصادی بود که منجر به تغییر نظام می‌شد(Talei hur, 2023: 160-161). در جنگ ۲۰۲۶، تحریم‌های اقتصادی آمریکا علیه ایران نه تنها متوقف نشد، بلکه با هدف قطع کامل خطوط حیات اقتصادی ایران و وادار کردن تهران به تسلیم از طریق فشار اقتصادی ادامه یافت.

الزامات حکمرانی خوب در مقابله با تحریم های اقتصادی

تحریم‌های ایالات متحده علیه ایران، به عنوان یک فشار اقتصادی همه‌جانبه و پیچیده، آزمونی جدی برای کیفیت حکمرانی در ایران است. موفقیت در مدیریت این چالش، مستلزم بازنگری و تقویت حکمرانی است که در ادامه با توجه به ساختار سیاسی–اقتصادی جمهوری اسلامی ایران، الزامات حکمرانی کارآمد به شرح زیر مورد بررسی قرار می‌گیرد.

الف) سطح کلان و راهبردی

این سطح مربوط به جهت‌گیری‌های بنیادین، چارچوب‌های فکری و تصمیم‌گیری‌های عالی کشور در حوزه سیاست گذاری است که می تواند شامل موارد زیر باشد:

1-تدوین راهبرد مقاومت فعال و هوشمند

تدوین راهبرد ملی «مقاومت فعال و هوشمند» به معنای گذر از موضع انفعالی یا تقابل مستقیم و خسته‌کننده است. این رویکرد، با ترکیب هوشمندی، ابتکار و انعطاف، به دنبال خنثی‌سازی تهدیدها و تبدیل فشارها به فرصت‌ها در عرصه‌های مختلف است. این نگرش، هسته مرکزی اقتصاد مقاومتی را شکل می‌دهد؛ اقتصادی پویا که به جای واکنش‌پذیری، با اقدام پیش‌دستانه و برنامه‌ریزی داخلی، بحران‌ها را به پلی برای رشد و خوداتکایی تبدیل می‌کند.

برای تبیین و فهم اقتصاد مقاومتی باید توجه داشت که اقتصاد مقاومتی قبل از علم، دین و نقل، یک مفهوم عقلی است. شاهد بر این مدعا این است که در همه تعاملات انسانی و اجتماعی درون و میان جوامع، اصل بر استحکام، مقاومت و قوام است و این یک اصل عقلی است که از منظر دینی نیز بسیار بر آن تأکید شده است. با نگاهی به تجربه سایر اقتصادهای دنیا، متوجه خواهیم شد که تمام آنها نیز همواره سعی در مقاوم‌سازی بافت‌ها و ساختارهای خویش داشته‌اند و این امر با تکامل دانش همواره در مسیر خود رو به پیشرفت بوده است؛ بدین معنا که جهت‌گیری تمام نظریه‌های اقتصادی، نیل به این هدف، یعنی قوام و مقاوم‌سازی است(Sami'i Nasab, 2014: 119).

تلاش در راستای تغییر ساختارهای اقتصادی موجود و بومی‌سازی آن بر اسان جهان‌بینی و اهداف و درنهایت رشد و شکوفایی اقتصاد حتی در شرایط فشار و تحریم، اساسی‌ترین مفهوم الگوی اقتصاد مقاومتی است. در اقتصاد مقاومتی، علاوه بر تعامل پویا و فعال با دنیای خارج و استفاده از امکانات تجارت آزاد، امنیت اقتصادی کشور برقرار بوده و نوسانات محیط بین‌المللی اقتصادی و تهدیدهای آن، کمترین تأثیر منفی را در روند بلندمدت متغیرهای کلان اقتصادی خواهند داشت. در چنین اقتصادی که منفعل و بسته نبوده و در مقابل اهداف اقتصادی سلطه ایستادگی می‌کند، نباید تنها بر روی یک یا چند بخش از ظرفیت

اقتصادی کشور تمرکز داشت؛ بلکه بایستی کوشید تا با تشخیص تهدیدها و پیامدهای منفی و کمبودهای ناشی از آن و نیز با شناسایی تمامی توانمندی‌های انسانی، سرمایه‌ای و تکنولوژیکی داخلی، همه ظرفیت‌های اقتصاد به حداکثر بهره‌برداری از توان خود برسند(Bagheri and Mousavi, 2018: 119-120).

براساس نقشه مهندسی اقتصاد مقاومتی و با طبقه‌بندی ویژگی‌ها و الزامات اقتصاد مقاومتی، موثرترین مؤلفه‌های اقتصاد مقاومتی عبارت است از: کارآفرینی، حرکت برنامه‌محور و راهبردی با تأکید بر اقتصاد بومی و پرهیز از سیاست اقتصادی وابسته، وحدت سیاسی و ملی، مدیریت مصرف و تحریم اسراف و تبذیر، تولید داخلی و حمایت از تولید ملی، کاهش وابستگی به نفت و توسعهٔ صنایع داشن بنیان، مردمی کردن اقتصاد، برقراری ثبات و نظم اقتصادی، مبارزه با مفاسد اقتصادی، مدیریت درست منابع ارزی و اصلاح نرخ ارز، استفاده حداکثری از منابع و امکانات داخلی(Bagheri and Mousavi, 2018: 123).

2-ایجاد وفاق داخلی و انسجام نخبگان

مقابله کارآمد با تحریم های اقتصادی آمریکا مستلزم اتخاذ راهبردهایی در سطوح مختلف است که بدون شک، ایجاد وفاق داخلی و انسجام نخبگان به عنوان یک الزام کلان و پیش‌نیاز سایر اقدامات مطرح می‌باشد. نخبگان سیاسی، اقتصادی، فکری و فرهنگی کشور، نقش تعیین‌کننده‌ای در جهت‌دهی به افکار عمومی، طراحی راهبردها و بسیج منابع ملی ایفا می‌کنند. تفرقه و ناهماهنگی میان این گروه‌ها می‌تواند به تضعیف مشروعیت نظام تصمیم‌گیری، ارائه تحلیل‌های متعارض و در نهایت، اجرای سیاست‌های ناهمگون و غیرموثر بینجامد. در مقابل، انسجام نخبگان حول یک درک مشترک از تهدید و راه‌حل‌های ملی، سرمایه اجتماعی و اعتماد لازم برای اجرای سیاست‌های سخت مقابله با تحریم را فراهم می‌آورد. تحریم‌های گسترده اقتصادی را می توان به منزله جنگ اقتصادی دانست که مقابله با آن، همچون نبردهای نظامی، نیازمند وحدت فرماندهی و هماهنگی تمامی جبهه‌های داخلی است. پراکندگی آراء و مواضع نخبگان، آشکارترین نقطه آسیب‌پذیر در برابر چنین فشار خارجی است.

موانع عمده در ایجاد وفاق داخلی و انسجام نخبگان شامل اختلافات ایدئولوژیک، رقابت‌های جناحی بر سر منابع قدرت و تفاوت در تحلیل‌های کارشناسی از راه‌های برون‌رفت از بحران است. غلبه بر این موانع نیازمند سازوکارهای نهادی و گفت‌وگوی هدفمند برای یافتن حداقل‌های مشترک در سیاست‌گذاری اقتصادی و خارجی است. بنابراین دولت و نهادهای حاکمیتی باید اولویت سیاسی خود را بر وفاق‌سازی میان نخبگان با گرایش‌های مختلف قرار دهند تا راهبرد مقابله با تحریم از پشتوانه ملی گسترده‌ای برخوردار باشد.

3- واقع‌گرایی در تعامل با اقتصاد جهانی و تنوع‌بخشی راهبردی

واقع گرایی در حوزه اقتصاد به معنای پذیرش ساختارها و قواعد حاکم بر اقتصاد بین‌الملل، نه از موضع انفعال یا تقلید کورکورانه، بلکه از موضعی فعال، هوشمند و منفعت‌محور است. در این نگاه، اقتصاد ملی نباید در انزوا قرار گیرد (اتکای صرف به درون) و نیز نباید به طور کامل و بدون ضابطه در برابر جریان جهانی شدن تسلیم شود. بلکه باید با شناسایی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها، به تعاملی گزینشی و سنجیده دست بزند. هدف، استفاده از فناوری، سرمایه، بازارها و دانش جهانی برای ارتقای توانمندی‌های داخلی و کاهش شکاف توسعه است، ضمن اینکه از وابستگی آسیب‌زا و تحمیل شروط سیاسی-اقتصادی اجتناب شود. به عبارت دیگر، تعامل هوشمند جایگزین انزوا یا ادغام بی‌قید می‌گردد.

جمهوری اسلامی ایران در شرایط تحریم، باید اصل تنوع بخشی راهبردی را در دستور کار خود قرار دهد؛ این اصل پاسخی عملی به مخاطرات ناشی از وابستگی به منابع، شرکا، مسیرها و بازارهای محدود است. هدف، کاهش ریسک و افزایش تاب‌آوری اقتصادی در برابر شوک‌های خارجی (مانند تحریم، نوسان قیمت کالاها، بحران در یک منطقه) و داخلی است. تنوع‌بخشی در

Copyright © 2026, The Authors. Published by Yasouj University Press.
This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International license (https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/). Non-commercial uses of the work are permitted, provided the original work is properly cited.

ابعاد مختلفی همچون تنوع در صادرات و حرکت از وابستگی به درآمدهای نفتی خام به توسعه صادرات کالاهای غیرنفتی، خدمات فنی– مهندسی و دانش‌بنیان، تنوع در شرکای تجاری در مناطق مختلف، تنوع در مسیرهای ترانزیت و تنوع در تامین منابع مالی و سرمایه گذاری از طریق مشارکت‌های بین‌المللی، توسعه بازار سرمایه داخلی و صندوق‌های توسعه ملی باید دنبال شود.

4- به کارگیری دیپلماسی فعال

استفاده از دیپلماسی عمومی و دیپلماسی اقتصادی و همچنین استفاده از ظرفیت های حقوقی برای طرح دعوا علیه تحریم‌های غیر قانونی در محاکم بین‌المللی و نیز مدیریت افکار عمومی برای تسلیم نشدن در برابر عملیات روانی تحریم کنندگان برای تحدید اثر بخشی تحریم‌ها موثر هستند. یافتن متحدان و شرکای جدید در فضای بین‌المللی در کاهش هزینه‌های تحریم به کشور هدف کمک زیادی می‌کند؛ ضمن این که هزینه‌های تحریم برای تحریم کننده را نیز به مقدار زیادی افزایش خواهد داد چرا که لازم است برای حفظ اتحاد چند جانبه عاملان، امتیازات بیشتری بدهد. عملیات روانی، نقض اجماع ها، نفوذ بین متحدان علیه منافع کشور هدف و... مبتنی بر هنجارهای بین المللی می تواند هزینه تحریم را برای تحریم کنندگان افزایش دهد(Kazemi et al., 1403: 367).

ایران می‌تواند فشار ناشی از تحریم را با استفاده از دیپلماسی اقتصادی تعدیل کند. توجه به بسترهای مشترک تاریخی و زبانی عامل مهمی در افزایش تعامل ایران با کشورهای همسایه، منطقه و اسلامی است، کشورهای آسیای مرکزی و خاورمیانه اشتراکات زیادی با ایران دارند، لذا این مناطق ماهیتی فراسرزمینی داشته و دارای پتانسیل فراوان برای ایجاد پیوند محسوب می شوند، بنابراین جمهوری اسلامی ایران با استفاده از بستر سازمان‌ها و نهادهای منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای می‌تواند تعامل خود را با کشورهای منطقه در حوزه اقتصادی ارتقا دهد(Sami'i Nasab, 2014: 139). ایران در سال‌های اخیر دستاوردهای زیادی در حوزه علم و فناوری داشته است. این فناوری‌ها در حوزه نانو فناوری‌ها، بیو فناوری، ساخت داروهای نوترکیب و انرژی هسته‌ای، پتانسیلی برای تقویت دیپلماسی اقتصادی کشور می‌تواند باشد. بنابراین دیپلماسی اقتصادی پویا باید تمام فرصت‌های اقتصادی در داخل و خارج از کشور را شناسایی کند و از تمام آنها در راستای افزایش منافع ملی و توسعه اقتصادی کشور بهره ببرد(Sami'i Nasab, 2014: 139).

ب) سطح میانی و نهادی

سطح میانی و نهادی می‌تواند مربوط به سازوکارها، قوانین و نهادهایی باشد که استراتژی‌های کلان را عملیاتی می‌کنند که در این سطح موارد زیر را می‌توان مورد بررسی قرار داد:

1-اصلاحات عمیق در نظام بانکی و مالی

حاکمیت قانون و کیفیت مقررات از الزامات حکمرانی خوب محسوب می‌شود، بنابراین مقررات شفاف و مناسب مالی و بانکی می‌تواند یکی از الزامات مهم در شرایط تحریم اقتصادی باشد. نظام مالی و بانکی ایران با چالش‌های ساختاری عمیقی مواجه است که در شرایط تحریم اقتصادی، تشدید کننده فشار اقتصادی به کشور بوده است. مهم‌ترین مشکل، ناترازی گسترده در ترازنامه بانک‌ها است که ناشی از حجم بالای دارایی‌های غیرجاری (مطالبات معوق) و از سوی دیگر، تعهدات کوتاه‌مدت آنها می‌باشد. این وضعیت، ثبات بانک‌ها را تهدید می‌کند. عامل کلیدی دیگر، دخالت گسترده دولت و بخش عمومی در نظام بانکی از طریق ارائه «تسهیلات تکلیفی» و تملک بانک‌ها توسط نهادهای دولتی و شبه‌دولتی است که تخصیص بهینه منابع را مختل کرده است. همچنین، سیستم بانکی تحت سلطه نرخ‌های سود تنظیم‌شده توسط بانک مرکزی عمل می‌کند که اغلب با نرخ تورم واقعی همخوانی نداشته و به سپرده‌گذاران زیان وارد کرده و انگیزه خروج سرمایه به سمت بازارهای غیرمولد را افزایش

می‌دهد. مدیریت ضعیف ریسک، فقدان حاکمیت شرکتی مطلوب و شفافیت ناکافی، فضای مناسبی برای بروز فساد فراهم آورده است. تحریم‌های بین‌المللی نیز دسترسی به سیستم مالی جهانی و تسویه حساب‌های برون‌مرزی را به شدت دشوار ساخته و هزینه مبادلات را افزایش داده است. در مجموع، این نظام در دام چرخه معیوب تامین کسری بودجه دولت، تزریق نقدینگی بی‌ضابطه و تشدید تورم گرفتار شده که اصلاح آن نیازمند اراده‌ای قوی برای اجرای تغییرات بنیادین و دردناک است که وضع قوانین شفاف، تطبیق نظام بانکی با استانداردهای بین‌المللی، تقویت نهادهای نظارتی مستقل، ایجاد سامانه یکپارچه و شفاف شناسایی مشتریان و حذف بانک‌های ضعیف از الزامات مهم در این زمینه می‌تواند باشد.

2-تقویت حکمرانی بخش خصوصی

اجرای موفق سیاست خصوصی سازی توسط دولت‌های مختلف در دهه 1980 میلادی موجب شد که این موضوع به رکن اصلی سیاست دولت‌ها تبدیل شود. از سال 1984 تا اواسط 1990 میلادی بسیاری از شرکت‌ها و بخش‌های دولتی به بخش خصوصی واگذار شدند و سیر پیشرفت اقتصادی روند صعودی به خود گرفت(Parker, 2012). خصوصی‌سازی در ایران به شکل جدی از دهه ۱۳۷۰ و با هدف کاهش بار مالی دولت، افزایش کارایی و توسعه بازار سرمایه آغاز شد. اما در عمل، این فرآیند با آسیب‌های مهمی همراه بود. مهم‌ترین آسیب، «خصوصی‌سازی صوری» و انتقال مالکیت بنگاه‌های دولتی به نهادهای عمومی و شبه‌دولتی بود که عملاً مدیریت را از بخش عمومی به بخش عمومی دیگری منتقل کرد و رقابت واقعی ایجاد نشد. همچنین، فقدان بسترهای قانونی و نظارتی لازم، شفافیت ناکافی در فرآیند واگذاری، قیمت‌گذاری نامناسب دارایی‌ها و عدم وجود بازار رقابتی واقعی، منجر به انحصارهای جدید، تمرکز ثروت و در مواردی، گسترش فساد شد. در بسیاری موارد، بنگاه‌های واگذارشده به دلیل ناتوانی مالی یا مدیریتی خریداران جدید، ورشکسته یا به حال خود رها شدند که در شرایط تحریم اقتصادی، این وضعیت آسیب‌های جدی را در حوزه اقتصاد به وجود آورده است.

تقویت حکمرانی خصوصی سازی یکی از الزامات اساسی برای حاکمیت است که نخست، لازم است چارچوب قانونی شفاف و ضدفساد با تعریف دقیق فرآیند واگذاری، قیمت‌گذاری کارشناسی و نظارت مستقل بر اجرا ایجاد شود. دوم، تقویت نهادهای نظارتی مستقل مانند سازمان حسابرسی و دیوان محاسبات برای پایش عملکرد بنگاه‌های خصوصی‌شده و تضمین رقابت‌پذیری بازار ضروری است. سوم، شفافیت کامل اطلاعات و مشارکت واقعی بخش خصوصی واقعی و تعاونی، به جای نهادهای شبه‌دولتی، از اصول پایه است. چهارم، آزادسازی اقتصادی همزمان با خصوصی‌سازی، حذف انحصارات و یارانه‌های غیرهدفمند، به تخصیص بهینه منابع کمک می‌کند. در نهایت، تضمین حاکمیت قانون و برخورد یکسان با همه بازیگران اقتصادی، اعتماد سرمایه‌گذاران را جلب کرده و از خصوصی‌سازی به عنوان ابزاری برای توسعه پایدار، نه فقط درآمدزایی کوتاه‌مدت بودجه، بهره می‌برد. در چنین شرایطی است که اقتصاد کشور می تواند با بکارگیری توان داخلی در برابر فشارهای تحریم های اقتصادی تاب آوری داشته باشد.

3- بازسازی نظام تجارت خارجی

تحریم‌های یکجانبه و فراسرزمینی ایالات متحده، اساس نظام تجارت ایران را هدف گرفته و آن را به یک میدان نابرابر تبدیل کرده است. در این شرایط، بازسازی ساختاری نظام تجارت خارجی نه یک انتخاب، بلکه یک الزام کلان حکمرانی خوب برای کاهش هزینه‌های تحریم و افزایش تاب‌آوری اقتصاد ملی است. حکمرانی خوب در این حوزه مستلزم اصلاح نهادها، شفاف‌سازی فرآیندها و ارتقای کارایی بوده و موفقیت در این زمینه نیازمند برنامه‌ریزی راهبردی، فناوری‌محوری، مبارزه با فساد و هماهنگی بین‌دستگاهی است. این امر نه تنها تاب‌آوری اقتصادی را افزایش می‌دهد، بلکه با ایجاد امنیت و پیش‌بینی‌پذیری

Copyright © 2026, The Authors. Published by Yasouj University Press.
This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International license (https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/). Non-commercial uses of the work are permitted, provided the original work is properly cited.

در مبادلات، زمینه جذب سرمایه‌گذاری و همکاری‌های اقتصادی منطقه‌ای را نیز فراهم می‌آورد. این تغییرات ساختاری سنگین، نیازمند عزم سیاسی و پشتیبانی همه‌جانبه نهادهای حاکمیتی است.

بازسازی نظام تجارت خارجی در جمهوری اسلامی ایران مستلزم؛ 1-تنوع‌بخشی به شرکای تجاری و کالاهای مبادلاتی با هدف کاهش آسیب پذیری، 2-ایجاد و تقویت مکانیسم‌های مالی و پرداخت جایگزین از طریق توسعه سیستم‌های مبادله ارزی دوجانبه، استفاده از رمزارزها در مبادلات بین‌المللی با شرکای قابل اعتماد، 3- حمایت هوشمند و هدفمند از صادرات غیرنفتی و تغییر الگوی تجاری از متکی بر درآمد نفتی به سمت توسعه صادرات غیرنفتی و خدمات فنی- مهندسی خواهد بود.

4- مدیریت مرزها با هدف مبارزه با قاچاق کالا و ارز

مرزهای کشور در شرایط تحریم به نقاط آسیب‌پذیری تبدیل شده‌اند که ضعف در مدیریت آن‌ها به قاچاق کالا، فرار سرمایه و ارز، و اخلال در زنجیره تأمین می‌انجامد که مهم‌ترین پیامد این موضوع، آسیب زدن به موضوع تولید و اشتغال است. بیش از دو دهه است که آمارهای حوزه قاچاق، ارقام درشت و قابل توجهی است. تقریباً سال 1384 اولین آماری که از میزان قاچاق کالا اعلام شد، حدود 6 میلیارد دلار بود. بعد از آن در اوایل دهه 90 این رقم به 15 تا 22 میلیارد دلار افزایش پیدا کرد (Ahmadpour and Haghighatjoo, 1403: 16). گاهی اوقات واردات به صورت قانونی یا قاچاق در زمینه فناوری، کالای اولیه یا واسطه ای صورت می گیرد که این کالاها طبیعتا برای اقتصاد کشور آورده به همراه دارد. در واقع مواد اولیه می‌تواند منجر به افزایش تولید و ورود فناوری نیز موجب افزایش بهره وری و بازدهی اقتصاد می‌شود حتی اگر این کالاها قاچاق باشد؛ اما از طرفی دیگر صرفاً فقط کالای نهایی یا مصرفی وارد کشور می‌شود در حالی که توان و ظرفیت تولید همان کالاها در داخل کشور وجود دارد و این موجب ضربه به اقتصاد کشور خواهد شد، چه این کالا قانونی وارد شده باشد و چه به صورت قاچاق، در هر دو صورت هم سرمایه و ارز از کشور خارج شده و هم به تولید و اشتغال آسیب وارد می‌شود (Ahmadpour and Haghighatjoo, 1403: 15).

مبارزه فیزیکی دستگاه قضایی در برخورد با مجرمین و قاچاقچیان کالا از طریق اجرا و استفاده از قوانین ناکارآمد و بعضا خلاء قانونی در این زمینه، به نوبه خود کارایی مقابله قضایی با پدیده قاچاق را به حداقل رسانده است و به خوبی نشان می‌دهد که قوانین و مقررات سازوکار مناسبی برای پدیده نگران کننده قاچاق کالا و ارز نیست و تاثیر چندانی در کاهش روند افزایش آمار جرائم قاچاق کالا به همراه نداشته است(Jamshidi Nik et al., 1403: 266). بنابراین در شرایط تحریم اقتصادی، ضعف در قانونگذاری و مدیریت مرزها موجب قاچاق کالا به کشور می شود که ضرورت اصلاح قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز، تقویت اقدامات کنترل مرزی، از جمله استفاده از فناوری پیشرفته مانند اسکنر و تجهیزات نظارتی برای کشف قاچاق کالا و ارز، اجرای الزامات نظارت و گزارش دقیق برای مؤسسات مالی برای کشف و گزارش معاملات مشکوک مرتبط با قاچاق ارز، یکپارچه‌سازی اطلاعات کلیه دستگاه‌های فعال در مرزها (گمرک، فرماندهی انتظامی، وزارت صمت و...) تحت یک سامانه واحد و هوشمند با هدف افزایش شفافیت و کارایی، ایجاد دروازه‌های امن و هوشمند تجاری با هدف امکان ردیابی کالاها و تسریع ترخیص کالاهای اساسی و واسطه‌ای مهم‌ترین الزام حکمرانی در این زمینه محسوب می شود.

ج)سطح عملیاتی:

1-توسعه سازوکارهای هوشمند دور زدن تحریم‌ها

در بستر تحریم‌های اقتصادی گسترده، توسعه سازوکارهای هوشمند دور زدن تحریم‌ها نه یک انتخاب، بلکه به یک ضرورت حکمرانی خوب برای جمهوری اسلامی ایران تبدیل شده است. حکمرانی خوب، طبق تعریف برنامه توسعه ملل متحد، شامل کارآمدی و اثربخشی در مدیریت منابع برای پاسخگویی به چالش‌های ملی است. در شرایط تحریم، این چالش، حفظ ثبات

اقتصادی و معیشت مردم است(UNDP, 1997, p. 9). تحریم‌ها به مثابه یک «شوک خارجی» عمل می‌کنند و حکمرانی خوب مستلزم طراحی مکانیسم‌های انطباقی برای کاهش هزینه‌های این شوک است. «ریچارد نفیو[1]» در کتاب «هنر تحریم‌ها[2]» خاطرنشان می‌کند که موفقیت تحریم‌ها منوط به ناتوانی طرف هدف در یافتن راه‌های جایگزین است؛ بنابراین، توسعه چنین راه‌های جایگزینی، منطقاً کارآمدی تحریم را کاهش می‌دهد(Nephew, 2017, p. 117).

این سازوکارهای هوشمند، که می‌توانند شامل استفاده از فناوری‌های مالی غیرمتمرکز (مثل ارزهای دیجیتال)، توسعه روابط اقتصادی چندجانبه، ایجاد شبکه‌های تجاری غیرمتمرکز و بهره‌گیری از خلأهای حقوقی باشند، در چارچوب اجتناب از تحریم تحلیل می‌شوند. بنابراین برای جمهوری اسلامی ایران، سرمایه‌گذاری در توسعه این مکانیسم‌ها – با رعایت ملاحظات امنیتی و حقوقی – به معنای عملکرد کارآمد حکومت در ایفای مسئولیت خود برای کاهش رنج اقتصادی شهروندان و حفظ حاکمیت ملی است. این امر، تحقق بخشی از اصول حکمرانی خوب شامل اثربخشی (دستیابی به اهداف ملموس) و قابلیت پاسخگویی در قبال معیشت مردم است. غفلت از این الزام، به معنای پذیرش انفعال در برابر فشار خارجی و تضعیف مشروعیت داخلی خواهد بود.

2- حمایت هدفمند و هوشمند از تولید و صادرات

در شرایط تحریم‌های اقتصادی، که دسترسی به بازارهای مالی، فناوری و شبکه‌های توزیع جهانی را محدود می‌کند، حمایت هدفمند و هوشمند از تولید و صادرات از ملاحظات سیاستی صرف فراتر رفته و به یک ضرورت حکمرانی خوب برای جمهوری اسلامی ایران تبدیل می‌شود. حکمرانی خوب، طبق تعریف بانک جهانی، شامل فرآیندهایی است که از طریق آنها قدرت برای مدیریت منابع اقتصادی و اجتماعی یک کشور به منظور توسعه پایدار اعمال می‌شود(World Bank, 1992). در این چارچوب، کارآمدی دولت مستلزم طراحی مداخلاتی است که نه تنها رفاه شهروندان را در کوتاه‌مدت حفظ کند، بلکه پایه‌های تولیدی اقتصاد را برای افزایش تاب‌آوری در بلندمدت تقویت نماید.

اتکای اقتصاد جمهوری اسلامی ایران به درآمدهای نفتی، آن را در برابر شوک‌های خارجی به شدت آسیب‌پذیر کرده است. تحریم‌ها با تشدید این آسیب‌پذیری، فشار بر تراز پرداختها و ارزش پول ملی را افزایش می‌دهند. بر اساس نظریه «جایگزینی واردات» و «توسعه صادرات»که توسط استرینج بسط یافت، (Strange, 1998)کشورهای در حال توسعه برای خروج از وابستگی و ایجاد رشد پایدار، نیازمند حمایت استراتژیک و موقت از بخش‌های تولیدی دارای مزیت نسبی بالقوه یا قابلیت اشتغال‌زایی بالا هستند. این حمایت می تواند شامل؛ ارائه تسهیلات کم‌بهره به صنایع، مشروط به بهبود مستمر بهره‌وری و کاهش هزینه‌ها؛ ایجاد فرصت صادراتی، کاهش بوروکراسی گمرکی و توسعه زیرساخت‌های حمل‌ونقل چندوجهی برای کاهش هزینه مبادله و بازاریابی برای کالاهای غیرنفتی در بازارهای همسایه و منطقه با استفاده از ابزارهای دیپلماتیک باشد.

برای جمهوری اسلامی ایران غفلت از این الزام به معنای تداوم آسیب‌پذیری، فرسایش پایه‌های تولیدی و تشدید بحران‌های اجتماعی ناشی از بیکاری و تورم است. در مقابل، اجرای یک برنامه حمایتی هوشمند، مصداق عینی حکمرانی خوب است، زیرا نشان‌دهنده کارایی در تخصیص بهینه منابع محدود و پاسخگویی در قبال ایجاد اشتغال و رشد اقتصادی بوده که این امر نه تنها امنیت اقتصادی را افزایش می‌دهد، بلکه با کاهش اثرپذیری از تحریم‌ها، دست کشورهای تحریم‌کننده را نیز در اعمال فشار می‌بندد.

---

[1] Richard Nephew

[2] The Art of Sanctions

Copyright © 2026, The Authors. Published by Yasouj University Press.
This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International license (https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/). Non-commercial uses of the work are permitted, provided the original work is properly cited.

3-افزایش کارایی دستگاه دیپلماسی و تجاری

در محیط بین‌المللی پیچیده و تحریم‌زده، حکمرانی خوب تنها به تدبیر امور داخلی محدود نمی‌شود، بلکه مستلزم افزایش کارایی و چابکی دستگاه دیپلماسی و تجاری است. این دستگاه‌ها، پل ارتباطی اقتصاد ملی با نظام اقتصاد جهانی هستند و کارآمدی آن‌ها نقش تعیین‌کننده‌ای در کاهش هزینه‌های تحریم دارد. تحریم‌ها در ذات خود، ابزاری برای ایجاد انزوا هستند. حکمرانی خوب، مطابق تعریف برنامه توسعه ملل متحد، شامل توانایی نهادهای دولتی در مدیریت چالش‌های پیچیده و ارائه راه‌حل‌های مؤثر است(UNDP, 1997) در مواجهه با چالش تحریم، این توانایی به میزان قابل توجهی منوط به عملکرد دستگاه‌های بیرونی است.

دیپلماسی سنتی که صرفاً بر مبادلات تشریفاتی متمرکز است، در شرایط تحریم ناکارآمد است. آنچه مورد نیاز است، یک «دیپلماسی اقتصادی چابک» با هدف توانایی واکنش سریع به فرصت‌های ژئوپلیتیکی جدید، انعطاف در تعامل با بازیگران دولتی و غیردولتی، و هماهنگی نهادهای مختلف است در جمهوری اسلامی ایران این هماهنگی باید میان وزارت خارجه، وزارت صنعت، معدن و تجارت، و بانک مرکزی تقویت شود. کارایی این نهادهای دولتی در جمهوری اسلامی ایران نیز وابسته به چند عامل است؛ 1- تخصصی‌شدن و دانش‌محوری: مأموران دیپلماتیک و تجاری باید به ابزارهای پیچیده مالی، قوانین بین‌المللی تحریم و شیوه‌های نوین تجارت غیردلاری مسلط باشند. این امر نیازمند آموزش مستمر و جذب نیروی انسانی متخصص است.2- عدم تمرکز و تفویض اختیار: همچنانکه ماری اسلاتر[1] بر ضرورت ساختارهای غیرمتمرکز و شبکه‌ای در نظام بین‌الملل امروز تأکید دارد(Slaughter, 2017 :89). جمهوری اسلامی ایران باید به نمایندگان در عرصه بین‌المللی اختیار عمل و قدرت تصمیم‌گیری سریع بدهد تا بتوانند از فرصت‌های گذرا در بازاریابی یا ایجاد اتحادهای تجاری بهره ببرند. 3- به کارگیری فناوری و دیپلماسی دیجیتال: استفاده از پلتفرم‌های دیجیتال برای رصد تحولات، ارتباط با جامعه تجاری جهانی و معرفی فرصت‌های سرمایه‌گذاری داخلی، از مؤلفه‌های ضروری کارایی جمهوری اسلامی ایران در شرایط تحریم است. بنابراین برای جمهوری اسلامی ایران، سرمایه‌گذاری در نوسازی و چابک‌سازی نهادهای مربوطه، یک هزینه نیست، بلکه سرمایه‌گذاری در امنیت اقتصادی ملی است. این اقدام، تجلی عینی اصول حکمرانی خوب است. دستگاه دیپلماسی و تجاری کند و غیرمتخصص، خود به عاملی برای تشدید اثرات تحریم تبدیل می‌شود، در حالی که دستگاه چابک و هوشمند، آن را به زمینه‌ای برای کشف فرصت‌های جدید بدل می‌کند.

نتیجه‌گیری

تحریم‌های اقتصادی ایالات متحده علیه جمهوری اسلامی ایران، به مثابه آزمونی سخت برای کیفیت حکمرانی و تاب‌آوری نهادهای ملی عمل کرده‌است. این مقاله با تکیه بر چارچوب نظری «حکمرانی خوب»، نشان داد که مواجهه کارآمد با این چالش چندلایه، مستلزم تحقق همزمان مجموعه‌ای از الزامات به هم پیوسته در سه سطح کلان، میانی و عملیاتی است. یافته‌ها حاکی از آن است که تحریم‌ها صرفاً یک تهدید خارجی نیستند، بلکه آشکارساز ضعف‌های ساختاری داخلی و محکی برای سنجش ظرفیت نهادهای حکمرانی هستند. بنابراین، پاسخ موفق به آن نیازمند گذر از رویکردهای مقطعی و واکنشی، به سوی استقرار یک حکمرانی کارآمد است. در سطح کلان و راهبردی، تأکید بر تدوین استراتژی «مقاومت فعال و هوشمند» است. این نگرش، که در هسته مرکزی سیاست‌های اقتصاد مقاومتی جای دارد، به معنای خروج از وضعیت انفعال و تبدیل تهدید به فرصت از طریق تقویت پایه‌های تولید داخلی و تنوع‌بخشی راهبردی به روابط خارجی است. همان‌طور که بانک جهانی حکمرانی خوب را مدیریت منابع برای توسعه پایدار می‌داند، ایران نیز باید منابع ملی را در راستای کاهش آسیب‌پذیری و افزایش خوداتکایی هدایت کند. ایجاد وفاق داخلی و انسجام نخبگان به عنوان پیش‌شرط ضروری، و به‌کارگیری دیپلماسی فعال اقتصادی برای

[1] Marie Slaughter

شکستن انزوای تحمیلی، ستون‌های این سطح را تشکیل می‌دهند. بدون جهت‌گیری کلان روشن و مبتنی بر واقع‌گرایی، اقدامات سطوح دیگر پراکنده و کم‌اثر خواهند بود. در سطح میانی و نهادی، تمرکز بر اصلاح نهادهای حاکم بر اقتصاد است. نظام بانکی و مالی، با مشکلاتی مانند ناترازی، شفافیت پایین و مداخلات غیرکارشناسی، نه تنها به تحریم‌ها دامن می‌زند، بلکه توانایی اقتصاد برای انطباق را تحلیل می‌برد. حکمرانی خوب مستلزم حاکمیت قانون و کیفیت مقررات است. بنابراین، اصلاحات عمیق بانکی، شفاف‌سازی و تطبیق با استانداردهای بین‌المللی یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر است. همزمان، تقویت حکمرانی بخش خصوصی واقعی از طریق رفع موانع ساختاری و مبارزه با انحصار و نیز بازسازی نظام تجارت خارجی با ایجاد مکانیسم‌های پرداخت جایگزین و مدیریت علمی مرزها برای مبارزه با قاچاق، از دیگر الزامات این سطح هستند. این نهادها ابزارهای اجرایی استراتژی کلان هستند و ناکارآمدی آن‌ها، بهترین راهبردها را نیز با شکست مواجه می‌سازد. در سطح عملیاتی، نیاز به اقدامات ملموس و هوشمند برای کاهش هزینه‌های ملموس تحریم بر اقتصاد و مردم است. یافته‌های این مقاله سه الزام کلیدی را برجسته می‌کند: نخست، توسعه سازوکارهای هوشمند دور زدن تحریم‌ها، که طبق تحلیل ریچارد نفیو در کتاب هنر تحریم ها، کارایی تحریم را مستقیماً کاهش می‌دهد. این سازوکارها تجلی عینی کارآمدی و اثربخشی حکمرانی خوب در شرایط بحران هستند. دوم، حمایت هدفمند و هوشمند از تولید و صادرات، که با تقویت بخش‌های مولد و دارای مزیت نسبی، تاب‌آوری اقتصاد را افزایش می‌دهد. سوم، افزایش کارایی و چابکی دستگاه دیپلماسی و تجاری است. دیپلماسی در عصر تحریم نیازمند ساختارهای غیرمتمرکز، شبکه‌ای و دانش‌محور است، تا بتواند فرصت‌های ژئوپلیتیکی گذرا را شناسایی و از آن بهره‌برداری کند. تعامل پویا و تقویت‌کننده این سه سطح نقش تعیین کننده‌ای در حکمرانی کارآمد خواهد داشت. شکاف یا ضعف در هر یک از این سطوح آسیب‌پذیری ملی را تشدید خواهد کرد.

در کل می‌توان گفت، تحریم‌های آمریکا علیه ایران، صحنه یک نبرد پیچیده حکمرانی است. پیروزی در این نبرد، نه با انزوا و تقابل کور، بلکه با حکمرانی عقلانی، منعطف و مشارکت‌جو ممکن می‌شود. الزامات تبیین‌شده در این مقاله، نقشه راهی را ترسیم می‌کند که در آن، حفظ منافع ملی و معیشت مردم از طریق ارتقای کیفیت اداره کشور محقق می‌گردد. آینده اقتصاد سیاسی جمهوری اسلامی ایران در گرو این انتخاب است که نهادهای حاکمیتی، ظرفیت و اراده لازم برای گذار از حکمرانی روزمره و مبتنی بر مدیریت بحران‌های مقطعی، به سوی استقرار یک حکمرانی خوب و کارآمد را داشته باشند. موفقیت در این مسیر، نه تنها هزینه‌های تحریم را خنثی می‌کند، بلکه می‌تواند بنیان‌های یک توسعه پایدار و غیروابسته را نیز پی‌ریزی نماید.

References

- Ahmadpour, Ebrahim; Haghighatjo, Mahdi (2024). "Iran's Policymaking in Combating Goods and Currency Smuggling: A Critical Analysis." *Quarterly of Jurisprudence and Criminal Law Teachings*, 3(9), 1-22. (In Persian)
- Bagheri, Ali; Mousavi, Seyed Mostafa (2018). "Conceptualization of Resistance Economy and Explaining its Role and Position in the Post-Sanctions Era." *Journal of Fiscal and Economic Policies*, 6(24), 111-147. (In Persian)
- Bahrami, Rostam; Talei Hur, Rahbar (2013). *Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran and Russia towards the United States*. Tehran: Farabi University Press. (In Persian)
- Ghasemi, Atefeh; Sardoui Nasab, Mohammad; Rafiei, Mohammad Taghi (2023). "Examining the Effects of the U.S. Pressure and Control Approach on Iran's Oil and Gas Industry and its Confrontation with the Right to Development." *Studies in Economic Jurisprudence*, 5, 885-902. (In Persian)

Copyright © 2026, The Authors. Published by Yasouj University Press.
This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International license (https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/). Non-commercial uses of the work are permitted, provided the original work is properly cited.

- Jahangiri, Saeed; Mohammadi, Fazel (2021). "Explaining the Role of Political Stability in the Theory of Good Governance." *Quarterly of Contemporary Iranian State Studies*, 7(4), 123-142. (In Persian)
- Jamshidi Nik, Ali; Samavati Pirouz, Amir; Parvizi Fard, Ayatollah (2024). "Proactive and Reactive Response to the Crime of Currency Smuggling through Sanctions Evasion." *Global Politics Quarterly*, 13(2), 255-275. (In Persian)
- Katzman, K. (2020), " The Efficacy of U.S. Sanctions on Iran: A Policy", *Middle East Policy.*
- Karimi, Abbas & Salimi Turkamani, Hojjat. (2021). U.S.Imposed Economic Sanctions on Iran in the COVID-19 Crisis from the Human Rights Perspective. International Journal of Health Services, Jun 9 at: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8442125/.
- Kazemi, Mahdi; Yousefi Juybari, Mohammad; Shakeri Khoei, Ehsan (2024). "The Role of Good Governance in Confronting Sanctions and Economic War against the Islamic Republic of Iran." *Islamic Economics and Banking Quarterly*, (48), 355-374. (In Persian)
- Kessler, E. (2022). Working Paper: How Economic Sanctions Are Used in U.S. Foreign Policy [CCGA Template].
- Midri, Ahmad (2006). "An Introduction to the Theory of Good Governance." *Social Welfare Quarterly*, 6(22), 261-287. (In Persian)
- Nephew, Richard. (2017). *The Art of Sanctions: A View from the Field*. New York: Columbia University Press
- Omidi, Ali; Shafiee, Nozar; Talei Hoor, Rahbar (2017). "America and Coercive Diplomacy against the Nuclear Program of the Islamic Republic of Iran." *Security Research Quarterly*, 16(57). (In Persian)
- Ostovar, Majid; Shah Ali, Ahmadreza (2024). "The Role of Sanctions in the Quality of Governance in Iran after the Islamic Revolution." *Political Research of the Islamic World*, 14(3). (In Persian)
- Parker, D. (2012). The Official History of Privatization. Vol. II: Popular Capitalism, 1987-97. New York: Routledge.
- Samiei Nasab, Mostafa (2014). "Economic Diplomacy: The Strategy for Confronting Economic Sanctions within the Framework of the Resistance Economy." *Security Horizons Quarterly*, 7(25), 115-147. (In Persian)
- Sharifzadeh, Fattah; Gholipour, Rahmatollah (2004). "Good Governance and the Role of the State." *Management Culture*, (4). (In Persian)
- Slaughter, A.-M. (2017). *The Chessboard and the Web: Strategies of Connection in a Networked World*. Yale University Press.
- Strange, Susan. (1998). *States and Markets* (2nd Ed.). Continuum.
- Talei Hur, Rahbar; Mobini, Zahra (2022). "The Impact of U.S. Economic Sanctions on the Health Security of the Islamic Republic of Iran during the COVID-19 Pandemic." *American Strategic Studies Quarterly*, 2(2), 93-120. (In Persian)
- Talei Hur, Rahbar (2023). "A Comparative Study of the Foreign Policy of Trump and Biden towards the Islamic Republic of Iran." *Quarterly of Islamic Revolution Studies*, 20(73). (In Persian)
- Toghyani, Mehdi; Derakhshan, Morteza (2014). "Analysis of Factors Influencing Economic Sanctions on Iran and Coping Strategies." *Rahbord Quarterly*, 23(73), 115-145. (In Persian)

- United Nations Development Programme (UNDP). (1997). *Governance for Sustainable Human Development*. New York: UNDP
- World Bank. (1992). *Governance and Development*. Washington, DC: World Bank.
- Zarean, Ahmad; Mehraban Helan, Mohammad; Zarei, Reza (2025). "The Position of Economic Sanctions in the Foreign Policy of the United States of America: From Behavioral Change to Regime Change." *American Strategic Studies Quarterly*, 5(17), 59-87. (In Persian)

Copyright © 2026, The Authors. Published by Yasouj University Press.
This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International license (https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/). Non-commercial uses of the work are permitted, provided the original work is properly cited.